

POSTANOWIENIE

Dnia 30 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z powództwa A. M.
przeciwko (...) Towarzystwu Ubezpieczeń S.A. w W.
o zapłatę,
na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 30 stycznia 2019 r.
na skutek zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Okręgowy w K.
postanowieniem z dnia 15 maja 2018 r., sygn. akt II Ca (...),

"Czy do roszczenia o wypłatę części świadczenia wykupu zatrzymanego przez ubezpieczyciela na podstawie uznanych za niedozwolone postanowień umowy ubezpieczenia na życie z funduszem kapitałowym, przysługującego ubezpieczającemu lub ubezpieczonemu będącemu konsumentem przeciwko ubezpieczycielowi, ma zastosowanie trzyletni termin przedawnienia zgodnie z przepisem art. 819 § 1 k.c. czy termin dziesięcioletni zgodnie z przepisem art. 118 k.c.?"

odmawia podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Powódka A. M. domagała się zasądzenia od pozwanej (...) Towarzystwa Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej w W. kwoty 3.143,44 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 23 grudnia 2014 r. oraz kosztami postępowania. W uzasadnieniu wskazała, że jako konsument zawarła z pozwaną umowę ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi. Zamieszczone w ogólnych

warunkach ubezpieczenia uregulowania dotyczące opłaty likwidacyjnej nie były z nią indywidualnie uzgodnione. Umowa została rozwiązana w kwietniu 2011 r. z uwagi na to, że powódka zaprzestała opłacania składek. Pozwana zwróciła powódce – ze zgromadzonej przez nią sumy 5.158,42 zł - kwotę 2.003,98 zł. Pozostała część składek, objęta żądaniem pozwu, nie została powódce wypłacona mimo zgłoszonego przez nią żądania.

Sąd Rejonowy w K. wyrokiem z dnia 2 października 2017 r. zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 3.154,44 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 23 grudnia 2014 r. do dnia zapłaty i orzekł o kosztach procesu. Uznał, że zastosowany przez pozwaną wzorzec umowy przewiduje nadmierną wysokość opłaty likwidacyjnej, niepozostająca w związku z rzeczywistymi kosztami poniesionymi przez pozwaną. Rozwiązanie to prowadzi do obciążenia powódki w sposób nieproporcjonalny do oferowanych jej korzyści. Postanowienie przewidujące obniżenie świadczenia należnego ubezpieczonemu o opłatę za całkowity wykup wartości polisy - będące niedozwoloną klauzulą umowną - nie wiąże powódki i nie stanowi podstawy do odmowy wypłaty pozostałej części zgromadzonych przez nią środków.

Sąd Rejonowy uznał za bezzasadny podniesiony przez pozwaną zarzut przedawnienia dochodzonego roszczenia na podstawie art. 819 § 1 k.c., wskazując, że ulega ono przedawnieniu w terminie dziesięcioletnim, określonym w art. 118 k.c.

Sąd Okręgowy w K. przy rozpoznawaniu apelacji strony pozwanej powziął wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 390 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., jeżeli przy rozpoznawaniu apelacji powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd może przedstawić to zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, odraczając rozpoznanie sprawy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, zgodnie z którym podjęcie uchwały rozstrzygającej zagadnienie prawne przedstawione przez sąd drugiej instancji, stanowi - ze względu na jej wiążący charakter (art. 390 § 2 k.p.c.) -

wyjątek od zasady samodzielnego rozstrzygania sprawy przez sąd właściwy. Z tego względu wskazuje się na potrzebę ścisłej wykładni przesłanek stosowania art. 390 k.p.c. (zob. m.in. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1999 r., III CZP 62/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 166 oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 19 listopada 2008 r., III CZP 21/08, nie publ.; z dnia 29 października 2009 r., III CZP 79/09, nie publ. i z dnia 12 stycznia 2010 r., III CZP 106/09, nie publ.). Podkreśla się przy tym, że przedmiotem zagadnienia prawnego może być jedynie taka poważna wątpliwość prawna, której wyjaśnienie w formie uchwały jest niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy przez sąd drugiej instancji. Sąd ten powinien zatem szczegółowo wyjaśnić, na czym polegają jego wątpliwości i dlaczego uważa je za poważne; obowiązany jest również wykazać, że wątpliwości te pozostają w związku przyczynowym z rozstrzygnięciem środka odwoławczego. Przytoczone w tym zakresie argumenty podlegają rozważeniu przez Sąd Najwyższy, który w pierwszej kolejności bada, czy spełnione zostały warunki do podjęcia uchwały (por. m.in. uzasadnienia postanowień Sądu Najwyższego: z dnia 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01, nie publ.; z dnia 30 maja 2003 r., III CZP 30/03, nie publ.; z dnia 14 listopada 2006 r., III CZP 84/06, nie publ.; z dnia 20 listopada 2009 r., III CZP 90/09, nie publ. i z dnia 22 października 2010 r., III CZP 80/10, nie publ.). Warunki takie nie zostają spełnione, jeżeli przedstawione zagadnienie prawne w istocie nie odzwierciedla poważnych wątpliwości, lecz jego rozstrzygnięcie ma jedynie legitymizować pogląd sądu drugiej instancji (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 18 czerwca 2015 r., III CZP 30/15, nie publ.; z dnia 28 stycznia 2016 r., III CZP 105/15, nie publ. oraz z dnia 5 listopada 2014 r., III CZP 79/14, nie publ.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zostało już wyjaśnione, że umowa ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (dalej: „umowa UUFK”) ma charakter mieszany w tym sensie, iż przy wykorzystaniu konstrukcji umowy ubezpieczenia może realizować - również w dominującym stopniu - cel inwestycyjny. Zgodnie z wolą ustawodawcy, nawet dominujący cel inwestycyjny takiej umowy nie prowadzi do poddania jej reżimowi prawnemu umów inwestycyjnych. Przeciwnie, widoczna jest wola traktowania takich umów, jako

umów ubezpieczenia osobowego; nie oznacza to jednak ich pełnej absorpcji w kodeksowe ramy takich ubezpieczeń.

Do umów takich należy - w zasadzie - stosować przepisy kodeksu cywilnego o umowie ubezpieczenia (ubezpieczenia osobowego, ubezpieczenia na życie), jednak - ze względu na ich cel inwestycyjny - z wyłączeniem albo ograniczeniem zastosowania tych unormowań, które nie przystają do tego inwestycyjnego charakteru; np. art. 813 k.c. może mieć zastosowanie jedynie do tej części płaconej składki, która stanowi ekwiwalent ochrony udzielanej przez ubezpieczyciela i nie jest przeznaczona do inwestowania, natomiast do wypłaty wartości wykupu nie mogą znaleźć zastosowania przepisy, które zakładają zaistnienie wypadku ubezpieczeniowego (art. 817 k.c.).

W literaturze trafnie zwrócono również uwagę, że do czasu nowelizacji, z dniem 10 sierpnia 2007 r., kodeksu cywilnego ustawą z dnia 13 kwietnia 2007 r. (Dz. U. Nr 82, poz. 557), wyłączenie to musiało dotyczyć również art. 819 k.c. Przepis ten w § 2 stanowił, że bieg przedawnienia roszczenia o świadczenie do zakładu ubezpieczeń rozpoczyna się w dniu, w którym nastąpiło zdarzenie objęte ubezpieczeniem. Wypowiedzenie umowy UUFK albo jej rozwiązanie wskutek niezapłacenia składki nie mogło być uznane za "zdarzenie objęte ubezpieczeniem". W wyniku wskazanej nowelizacji skreślono § 2 art. 819 k.c. i obecne brzmienie przepisu może skłaniać do przyjmowania, że przewidziana w § 1 ogólna reguła dotycząca przedawnienia roszczeń z umowy ubezpieczenia dotyczy także roszczenia o wypłatę wartości wykupu z umowy UUFK. Byłby to jednak przypadkowy skutek nowelizacji, gdyż zmiana art. 819 k.c. – jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy - miała na celu zapobieżenie sytuacji, w której roszczenie o świadczenie ubezpieczeniowe rozpoczyna bieg zanim stanie się wymagalne i zanim osoba uprawniona mogła dowiedzieć się o zajściu wypadku objętego ubezpieczeniem. Z tego względu istotne zastrzeżenia musi wywoływać wnioskowanie, które wzmiankowanej nowelizacji - w założeniu korzystnej dla ubezpieczonych - przypisuje skutek w postaci istotnego pogorszenia położenia prawnego ubezpieczonych w ramach umów UUFK.

Przeciwko zastosowaniu art. 819 § 1 k.c. do roszczenia o wypłatę wartości wykupu - z wyłączeniem części odpowiadającej nadpłaconym kosztom udzielonej ochrony ubezpieczeniowej (tradycyjny wykup ubezpieczenia) - przemawia również jego ścisły związek z inwestycyjną częścią umowy UUFK. Wypłata wartości wykupu nie jest z pewnością świadczeniem ubezpieczeniowym, o którym mowa w art. 805 § 1 k.c., gdyż obowiązek jej dokonania nie powstaje w razie zajścia określonego w umowie wypadku ubezpieczeniowego, lecz w przypadku ziszczenia się innych zdarzeń, w szczególności wypowiedzenia umowy albo jej rozwiązania wskutek nieopłacenia składki. Odrębność ta znalazła wyraz i potwierdzenie w terminologii art. 13 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (jedn. tekst: Dz. U. z 2015 r., poz. 1206 z późn. zm.), odróżniającego ustalanie "wartości świadczeń" od ustalania "wartości wykupu ubezpieczenia", a *de lege lata* w art. 23 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (jedn. tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 999 z późn. zm.; dalej:), rozróżniającym "świadczenia z umowy ubezpieczenia" z tytułu śmierci ubezpieczonego i dożycia ubezpieczonego do końca okresu ochrony ubezpieczeniowej od "wartości całkowitego i częściowego wykupu ubezpieczenia". Powyższe pozwala stwierdzić – przy uwzględnieniu mieszanego charakteru umowy UUFK - że w istocie nie chodzi tu o roszczenie z umowy ubezpieczenia w rozumieniu art. 819 § 1 k.c.

Za przedstawionym stanowiskiem przemawiają także względy funkcjonalne. Mając na uwadze tożsamość celów inwestycyjnych umowy UUFK i innych instrumentów inwestycyjnych, przyjmowanie w odniesieniu do roszczeń o wypłatę wartości wykupu terminów przedawnienia krótszych niż w przypadku tych instrumentów - np. podlegającego przedawnieniu na zasadach ogólnych roszczenia o odkupienie jednostek uczestnictwa funduszu inwestycyjnego (art. 89 ust. 1 ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi, Dz. U. Nr 146, poz. 1546 ze zm.) – nie byłoby uzasadnione. Argumentów na rzecz tej tezy dostarcza również art. 731 k.c., wyłączający zastosowanie krótkiego, dwuletniego terminu przedawnienia roszczeń wynikających ze stosunku rachunku bankowego, do roszczeń o zwrot wkładów oszczędnościowych; wskazuje on na dążenie ustawodawcy do

wzmoczonej ochrony prawa do wypłaty oszczędzanych środków, a założenie to jest w pełni aktualne w odniesieniu do roszczenia o wykup wartości ubezpieczenia UUFK, realizującego cele oszczędnościowo-inwestycyjne.

Taka ocena charakteru umów UUFK została wyrażona w uchwałach Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 2018 r. w sprawach: III CZP 13/18, III CZP 20/18 i III CZP 22/18 (Biuletyn Sądu Najwyższego 2018, nr 8, s. 8 i 10) oraz w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2018 r., III CZP 61/18 (Biuletyn Sądu Najwyższego 2018, nr 12, s. 6). W orzeczeniach tych - rozstrzygających zagadnienia prawne o tożsamej treści z zagadnieniem przedstawionym przez Sąd Okręgowy w sprawie niniejszej – przyjęto, że w umowie ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym roszczenie o wypłatę wartości wykupu ubezpieczenia, niestanowiącej kosztów udzielonej ochrony ubezpieczeniowej, przedawnia się w terminie określonym w art. 118 k.c.

Sąd Okręgowy nie mógł znać treści wskazanych uchwał Sądu Najwyższego. Nie jest to jednak argument usprawiedliwiający podjęcie kolejnej uchwały rozstrzygającej wątpliwości, które zostały już wyjaśnione. W świetle tych judykatów, nie zachodzą już wątpliwości w zakresie przedstawionego zagadnienia prawnego; nie występują również okoliczności uzasadniające zmianę zajętego w nich stanowiska.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. w związku z art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 z późn. zm.) orzekł, jak w sentencji.